

КОНЦЕНТРАЦІЯ НА РИНКУ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ ТА КОНВЕРГЕНЦІЯ СИСТЕМ ОБЛІКУ І АУДИТУ

О. Л. Пластун, к.е.н, доцент

І. О. Макаренко, к.е.н.

Українська академія банківської справи

Встановлено, що ринок аудиторських послуг України постає важливим об'єктом дослідження у світлі вимог ЄС та конвергенції систем обліку і аудиту з позиції забезпечення вільної конкуренції на ньому. На основі методу простої середньої встановлено, що національний ринок аудиторських послуг за обсягами наданих послуг, кількістю замовлень, середнього доходу суб'єкта аудиторської діяльності та середньої вартості одного замовлення у регіональному розрізі демонструє ознаки високої концентрації у найбільш дохідному сегменті ринку, і вільної конкуренції у більш дешевих сегментах та менш економічно розвинених регіонах. Таким чином, припущення щодо квазіконкурентного характеру ринку аудиторських послуг України доведено.

Ключові слова: ринок аудиторських послуг, концентрація аудиторських фірм, конкуренція на ринку аудиторських послуг.

Постановка проблеми. У контексті імплементації до 2017 р. норм Директиви 2006/43/ЄС, Директиви 2014/56/ЄС та Регламенту (16.04.2014) [1] з підписанням Угоди про асоціацію з Європейським Союзом актуалізується питання розбудови конкурентного ринку аудиторських послуг України, що дозволить здійснити економію витрат на проведення аудиту, підвищити його стандарти якості, заразом і прозорість корпоративної звітності.

Наявність конкуренції на ринку аудиторських послуг України як необхідної ознаки для виконання норм ЄС є вельми сумнівною і може стосуватись лише сегменту вітчизняних суб'єктів аудиторської діяльності. Як за обсягами наданих послуг, на національному та регіональному рівнях ринок аудиторських послуг демонструє ознаки високої концентрації у найбільш дохідному сегменті ринку, і вільної конкуренції у більш дешевих сегментах. Таким чином, ринок може вважатися квазіконкурентним. Заразом питання вивчення конкуренції на ринку аудиторських послуг України у світлі конвергенції національної системи обліку і аудиту та відповідних систем ЄС залишається відкритим, що і обумовлює актуальність та мету статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підходи щодо вивчення конкуренції на ринку аудиторських послуг у світовій практиці різняться як стосовно напряму впливу ринкової концентрації на ключові параметри: ціни, якості аудиту, методів визначення такої концентрації, так і рівнів дослідження. Серед таких праць варто назвати доробок Francis J. R., Michas, P. N. та Seavey S. (2013), Casterella, J., J. R. Francis, B. L. Lewis, та P. L. Walker. (2004), Numan and Willekens (2012), Newton та ін. (2013), Gerakos J. та Syverson C. (2015)

Що стосується України, варто зауважити, що брак системних досліджень у сфері конкуренції на ринку аудиторських послуг втілилися у відсутність єдиної стратегії як його подальшого розвитку, так і необхідного на даному етапі рефор-

мування у контексті імплементації норм ЄС щодо регулювання аудиторської діяльності.

Загалом питання розвитку українського ринку аудиторських послуг розглядалися у працях М. Білухи, Ф. Бутинця, Л. Гуцаленко, Г. Давидова, Л. Кулаковської, Я. Петракова, О. Петрик, О. Редько, Ю. Пічі, Б. Усача. С. Шульги

Мета статті полягає в аналізі процесів концентрації на ринку аудиторських послуг з урахуванням необхідності розбудови конкурентного ринкового середовища для забезпечення високої якості послуг, незалежності аудиторів та прозорості аудиторської діяльності у світлі вимог ЄС та конвергенції систем обліку і аудиту.

Викладення основного матеріалу дослідження. У контексті аналізованих праць зарубіжних та вітчизняних науковців, варто підкреслити необхідність інтегрального підходу до вивчення конкуренції та її вимірювання на ринках аудиторських послуг, що знаходяться на етапі свого становлення. Український ринок аудиторських послуг є відносно молодим, як і практика корпоративного управління, звітування та прозорості, а також інститут корпоративного права, на які він спирається.

Брак вітчизняного досвіду у формуванні такого ринку в умовах недостатнього методологічного підґрунтя для імплементації стандартів аудиту, кращої практики забезпечення його якості для усіх зацікавлених груп стейкхолдерів обумовили сліпе перенесення практики організації аудиторської діяльності та надання аудиторських послуг зарубіжних країн, без врахування національних особливостей та менталітету. Заразом, входження на ринок аудиторських послуг України компаній «Великої четвірки» (Big4) стало причиною його безальтернативного напряму розвитку у бік квазіконкурентного: з висококонцентрованим сегментом найбільших світових аудиторських мереж, які обслуговують потреби найбільших компаній України та відносно конкурентним сегментом національних суб'єктів аудиторської діяльності, які співпрацюють з меншими за обсягами

компаніями. Підтвердження вказаної тези знаходимо і в праці Я. Петракова [4].

Аналіз ринку аудиторських послуг України у контексті розгляду вищенаведених досліджень, на нашу думку, необхідно зосередити на рівні вивчення конкуренції загалом та ринкової концентрації аудиторських фірм, оскільки заглиблення у детальне вивчення конкретних параметрів при ринковій незрілості може виявитись передчасним. Щодо рівня дослідження для України пропонуємо обрати принцип структурування аудиторського ринку за географічними (адміністративно-територіальними) одиницями. Вказаний принцип відповідає не лише зрізу регіонів за рівнем розвитку аудиторської діяльності, що кореспондує із загальним рівнем економічної активності та інвестиційної привабливості, але й дозволяє проводити розмежування між сегментами ринку, що контролюються міжнародними аудиторськими компаніями та вітчизняними.

Зокрема, на регіональному рівні можна провести чітке розмежування аудиторських фірм за ознакою резидентності, обсягом наданих послуг та позицією на ринку. Так, компанії Big4 та міжнародні аудиторські компанії другого рівня зареєстровані та мають основні офіси в м. Київ, на відміну від інших областей та міст, де переважають українські суб'єкти аудиту.

Крім того, ці компанії є домінуючими на ринку аудиторських послуг: у 2014 на 10 найбільших аудиторських компаній з обсягом доходу понад 10 000 тис. грн. припадало 57,7% ринку (таблиця 1).

Подібна тенденція зберігається протягом останніх п'яти років (2010-2014 рр.): маючи менше відсотка у загальній кількості суб'єктів аудиторської діяльності України (від 0,39 до 0,79% відповідно), вони контролюють більше половини ринку аудиторських послуг.

Таблиця 1 – Аудиторські компанії в Україні з обсягом доходу понад 10 000 тис. грн. у 2010-2014 рр., за даними річних звітів АПУ [2, 3]

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість суб'єктів, одиниць	8	8	9	10	10
Частка в загальній кількості суб'єктів, %	0,39	0,45	0,39	0,69	0,79
Загальний обсяг наданих послуг, тис. грн.	640699,7	678338,2	678652,8	726781,1	746255,7
Частка на ринку за обсягом, %	52,8	53,9	53,6	55,3	57,8

Підтвердженням значного рівня концентрації на ринку аудиторських послуг України можуть слугувати результати аналізу ключових параметрів, що описують цей ринок за методом простої середньої у 2007-2014 рр.

Отримані результати свідчать на явну географічну нерівномірність ринку аудиторських по-

слуг. Показники м. Київ та Київської області в разі перевищують результати інших регіонів України. Це стосується таких показників як Кількість замовлень; Фактичний обсяг наданих послуг, Середня вартість одного замовлення; Середній дохід одного суб'єкта (рисунки 1-4 відповідно).

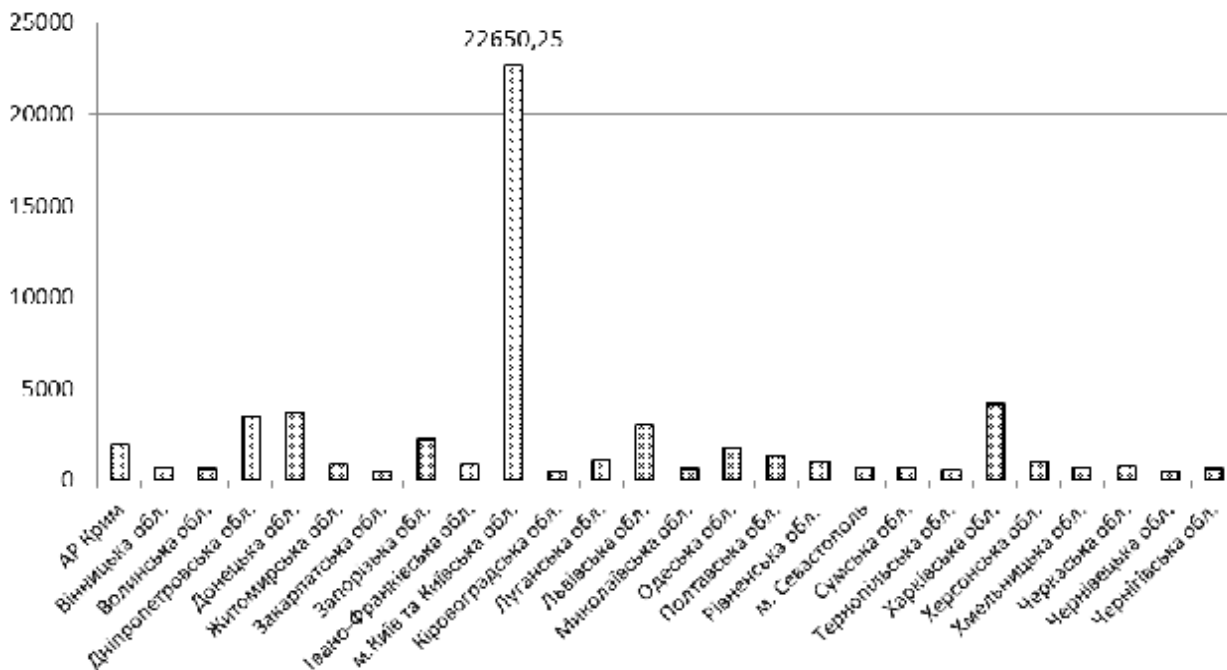

Рисунок 1 – Кількість замовлень аудиторських фірм України за 2007-2014 рр., проста середня, од., розрахунки авторів за даними [2]

На тлі інших регіонів, як за кількістю виконаних замовлень, так і за вартістю наданих послуг у грошовому виразі, безумовними лідерами виступають м. Київ та Київська обл. Регіони з відносно високими показниками концентрації за-

мовлень та обсягів аудиторських послуг, а саме Дніпропетровська, Донецька, Харківська та Львівська області, значно поступають регіону-лідеру.

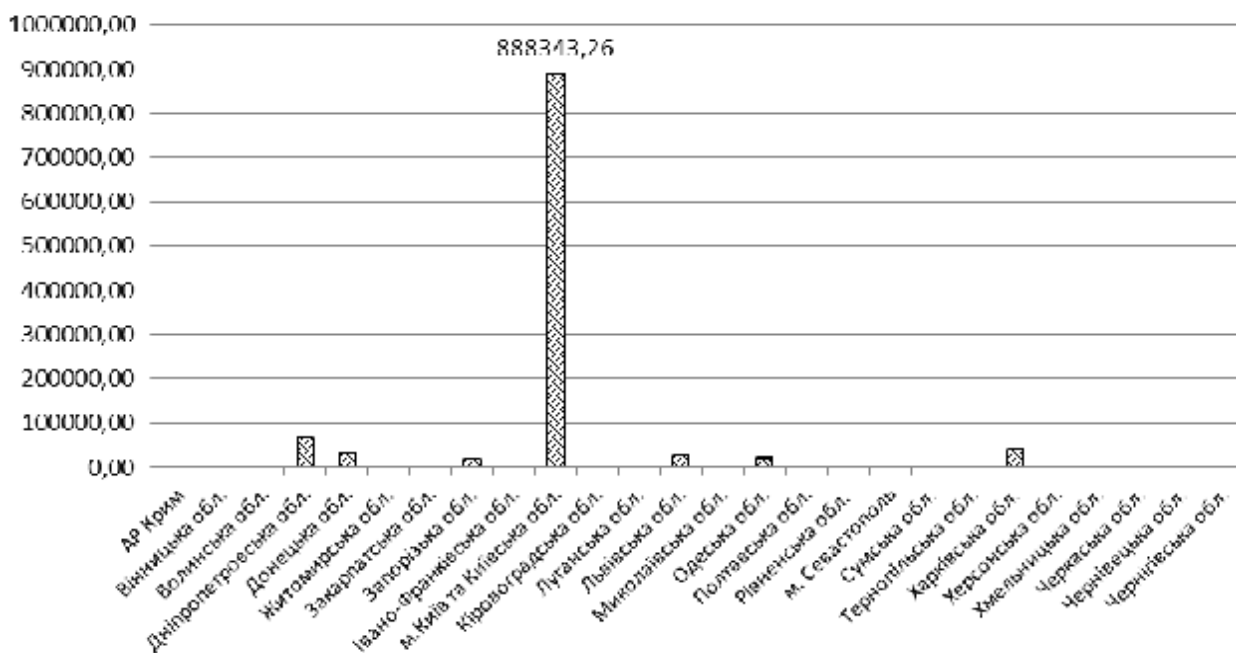

Рисунок 2 – Фактичний обсяг наданих послуг аудиторськими фірмами України за 2007-2014 рр., проста середня, тис. грн., розрахунки авторів за даними [2]

Окремі коментарі необхідно надати відносно параметрів, що характеризують вартісну структуру аудиторської діяльності в Україні у регіональному розрізі. Так, за аналізований період 2007-2014 рр. у середньому найдорожчі

завдання з аудиторської практики виконувались у м. Києві та Київській області. На другому місці перебуває уже згадувана Дніпропетровська область.

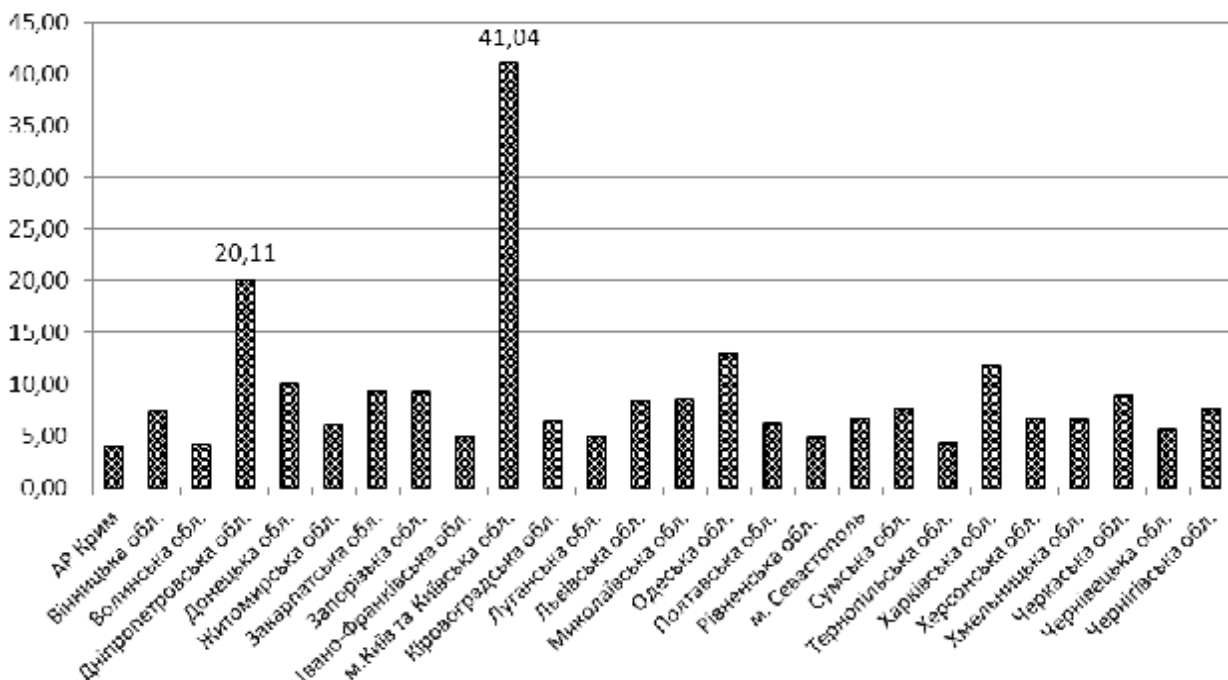

Рисунок 3 – Середня вартість одного замовлення аудиторських фірм України за 2007-2014 рр., проста середня, тис. грн., розрахунки авторів за даними [2]

Подібну картину можемо спостерігати і відносно концентрації доходів аудиторських компаній, які були найвищими у м. Києві та Київській області, що пояснюється як інтегрованим впливом проаналізованих вище показників, так і юридичною реєстрацією найбільших аудиторських компаній у цьому регіоні.

Висновок. Дослідження рівня концентрації

на ринку аудиторських послуг України постає важливим науково-прикладним завданням у контексті конвергенції систем обліку і аудиту України та ЄС та гармонізації стандартів аудиторської діяльності. Брак науково-методичних напрацювань вітчизняних вчених у цьому напрямі обумовлює необхідність проведення ґрунтовного аналізу конкуренції на цьому ринку.

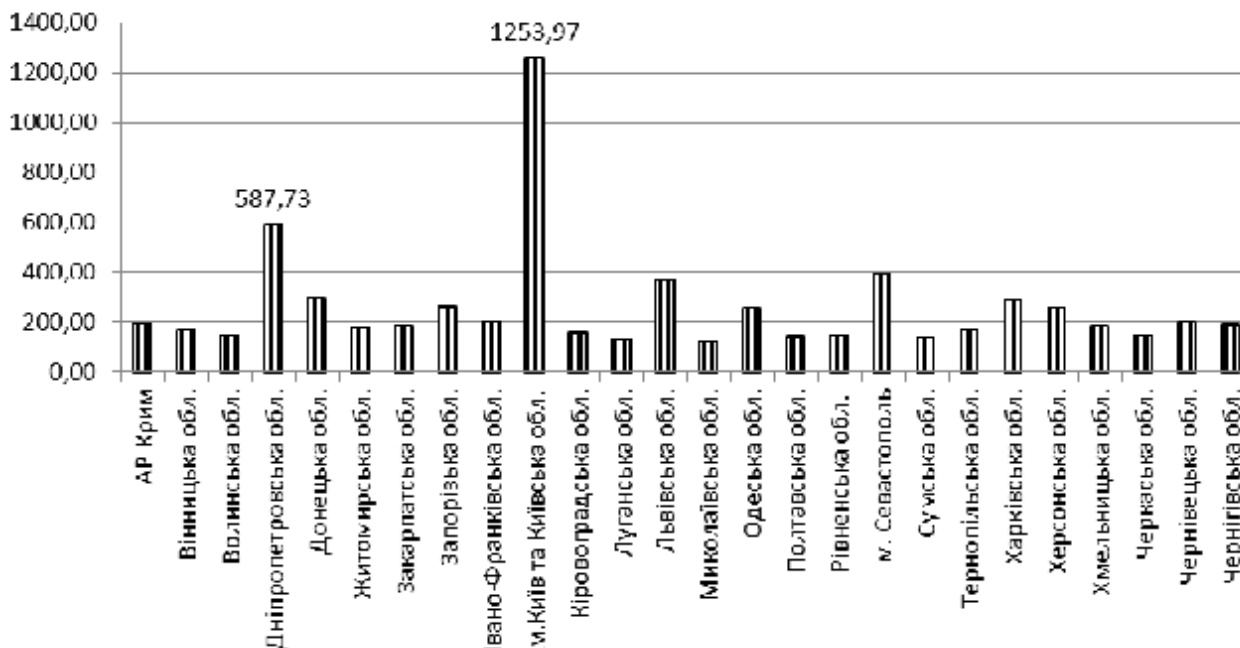

Рисунок 4 – Середній дохід одного суб'єкта аудиторської діяльності в Україні, проста середня, тис. грн.

Використання методу простої середньої величини для аналізу ключових параметрів ринку аудиторських послуг України у регіональному розрізі дозволило довести високий рівень концентрації кількості аудиторських замовлень, обсягу наданих послуг, середнього доходу суб'єкта аудиторської діяльності та середньої вартості одного замовлення у м. Києві та Київській області. Отримані результати пояснюють домінування компанії «Великої четвірки» та аудиторських ком-

панії другого ешелону на ринку аудиторських послуг України та обумовлюють необхідність врахування ініціатив щодо підвищення конкурентності ринкового середовища аудиторської діяльності в Україні у контексті конвергентних процесів.

Заразом, встановлення характеру та напрямку зв'язку між рівнем ринкової конкуренції та окремими змінними може бути перспективним напрямом досліджень щодо українського ринку аудиторських послуг у світлі зарубіжних досліджень.

Список використаної літератури:

1. Директива 2014/56/ЄС Про особливі вимоги до обов'язкового аудиту суб'єктів суспільного інтересу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/attachments/article/762/Direktiva%202014-56-EU.pdf>.
2. Звіти Аудиторської палати України до Кабінету Міністрів України за 2007-2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apu.com.ua/zvit-do-kmu>.
3. Аудиторська діяльність в Україні у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/dop/08/dop_ad_14pdf.zip.
4. Петраков Я.В. Теория квазиконкурентных рынков и аудиторских бизнес: проблемы идентификации / Я. В. Петраков // Вісник Чернігівського державного технологічного Університету. – 2013. – № 3. – С. 248-258.

Пластун А.Л., Макаренко І.А. Концентрація на ринку аудиторських послуг України та конвергенція систем учета і аудита.

Установлено, що ринок аудиторських послуг України являється важливим об'єктом дослідження в світле вимог ЄС та конвергенції систем учета і аудита з позиції забезпечення вільної конкуренції на ньому. На основі методу простої середньої доведено, що національний ринок

аудиторских услуг по объемам оказанных услуг, количеству заказов, среднему доходу субъекта аудиторской деятельности и средней стоимости одного заказа в региональном разрезе демонстрирует признаки высокой концентрации в наиболее доходном сегменте рынка, и свободной конкуренции в более дешевых сегментах и менее экономически развитых регионах. Таким образом, предположение о квазиконкурентном характере рынка аудиторских услуг Украины доказано.

Ключевые слова: рынок аудиторских услуг, концентрация аудиторских фирм, конкуренция на рынке аудиторских услуг.

Plastun O.L., Makarenko I.A. The concentration in audit market in Ukraine and the convergence of accounting and audit.

The audit market of audit services in Ukraine raises important object of study in light of the EU integration and the convergence of accounting and audit systems to ensure free market competition. On the basis of a simple average it was established that the national audit market in terms of services provided, the number of orders, average revenue of audit entity and the average cost per order on regional level showing signs of high concentration in the most profitable segment of the market and free competition in a cheap segments and less economically developed regions. So assumptions about the quasi-competitive nature of audit services market Ukraine was proved.

Keywords: audit services, market concentration of audit firms, competition in the audit market.

Дата надходження до редакції: 29.01.2016 р.

Рецензент: д.е.н., професор Борисова В.А.

УДК 338.242:338.434 (477)

АГРАРНІ РОЗПИСКИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Н. Г. Маслак, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

У статті досліджуються основні інструменти фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств. Обґрунтовані умови використання аграрних розписок для забезпечення потреби в ресурсах сільськогосподарських підприємств різних видів. Визначені можливості та загрози застосування аграрних розписок малими та середніми аграрними підприємствами України.

Ключові слова: фінансово-кредитне забезпечення, аграрний сектор економіки, малі аграрні підприємства, аграрна розписка.

Постановка проблеми. Розгляд аграрного сектору економіки будь-якої країни передбачає визначення його місця у забезпеченні внутрішніх потреб населення в продовольстві та потреб підприємств в сировинній базі, а також встановлення можливих обсягів надходжень від експорту продукції даного сектору та зовнішнього інвестування для його розвитку. Агропродовольчий ланцюг являє собою взаємовигідний зв'язок виробників сировини, перевізників (трейдерів, імпортерів / експортерів), переробників, торговців (роздрібних та гуртових) та кінцевих споживачів. При цьому, як зазначають науковці [1], ці ланки «об'єднуються разом з метою створення доданої вартості на основі розуміння спільної вигоди і справедливого розподілу досягнутого результату» [1, С. 23]. В Україні склалася ситуація, в якій виробництво економічно вигідної продукції сільськогосподарства, поряд із можливістю виконувати майже всі функції зазначеного агроланцюга, зосереджені у великих вертикально інтегрованих формуваннях – агрохолдингах. У 2014 р. агрохолдингами було вироблено більше 20% продукції в Україні, в користуванні та управлінні 10 найбільших агрохолдингів України знаходиться близько 7,5% сільськогосподарських угідь Украї-

ни. За таких умов, малі та середні виробники сільськогосподарської продукції потребують цілеспрямованої державної підтримки, направленої на створення умов для участі таких виробників в інтегрованих формуваннях (індивідуальне та/або колективне партнерство). В іншому випадку, малі та середні виробники та переробники не зможуть конкурувати та будуть витіснені з прибуткового ринку. Ці ж питання виникають і в частині фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств.

Для забезпечення діяльності підприємства звичайно використовують власні та залучені фінансові ресурси. Серед останніх відомі: кредитування, в тому числі банківське та іпотечне, ф'ючерсні механізми, інструменти фондового ринку, послуги лізингових, факторингових та страхових компаній. Проте, так як аграрний бізнес має певні властиві йому особливості, це накладає відбиток на інструменти накопичення та використання фінансових ресурсів у цьому секторі економіки [2, 3]. Одним із інструментів, що покликаний забезпечувати фінансування вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, особливо малих та середніх, є аграрні розписки. За допомогою них виробники можуть за спрощеною